

YENİŞEHİRLİ AVNİ BEY'İN ÂB-NÂME ADLI ESERİ ÜZERİNE

Dr. O. Kemâl TAVUKÇU*

XIX. yüzyıl divan şairlerinden olan Yenişehirli Avni Bey (ö. 1884), Ortaya koymuş olduğu yirmiye yakın eserle bir yandan mensubu bulunduğu edebi geleneğin son ziyalarını vermiş, bir yandan da bu geleneğe farklı bir çeşni katmanın yollarını aramıştır. Avni Bey de, Encümen-i Şu'arâya yakınlığıyla bilinen bir şair olmasına rağmen, Batılılaşma tesirinden uzak kalamamış ve bu yönde bir takım çalışmalar yapmıştır.¹ Şairin, Klâsik Türk Edebiyatı geleneğine bağlı olarak yazdığı *Türkçe ve Farsça divanlar*², *Mesnevi Tercümesi*, *Mir'ât-ı cünûn*, bir hiciv mecmuası niteliğinde olan *Nihân-ı kazâ*, Hüsn ü Aşk'a nazire olarak yazdığı *Ateşgede* gibi eserlerinin yanısıra, Yunanca'dan tercüme ettiği *İntak* adlı, tiyatro tarzında bir eseri de vardır. Avni Bey, bir ara tiyatro yazmaya da niyetlenmiş, ancak, birçok eseri gibi, bu da yarım kalmıştır. Ayrıca şairin eserlerinin bulunduğu bir mecmuaya (DTCF ktp., 48301) kendi eliyle çizdiği sahne taslağı da onun batılı tarzlara dönük bir yaklaşım içerisinde olduğunun göstergesidir.³

Şairin, Sultan Abdülhamid'den Bahariye Mevlevihanesi'ne su getirilmesi hususunda yardım istemek üzere kaleme aldığı Âb-nâme orijinal üslubuyla farklı bir yere sahiptir. Manzum-mensur karışık olarak yazılmış olan eserin bir bölümü Eşref mecmuasında yayımlanmıştır.⁴ Bu bölümün sonunda "mâbâdı var" şerhi düşülmüş olmasına rağmen, yazının arkası gelmemiştir. Ancak derginin daha sonraki bir sayısında hacimli olması dolayısıyla Âb-nâme'ye yer verilemediği kaydedilmiştir.⁵ Âb-nâme'nin incelememize kaynak teşkil eden metni ise şairin, *Su'ûd el-mevlevî* tarafından 1349/1930-1931'de istinsah edilen, külliyatından alınmıştır.⁶

Eser, iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm diyebileceğimiz, mensur ağırlıklı kısımda, Mevlevihane'ye su getirilmesi için daha önce yapılan girişimler ve bunların sonuçsuz kalışı, Mevlevihane'nin, çevresindeki hazire ve

* Atatürk Üni., Fen-Edebiyat Fak. öğretim elemanı

¹ M. Kayahan Özgül, Yenişehirli Avni, Kültür Bak. Yay., Ankara, 1990, s. 33, 55, 63, 64

² Farsça Divan üzerine Dr. Mehmet Atalay tarafından yapılan kapsamlı bir çalışma baskı aşamasındadır.

³ Özgül, a. g. e., s.32

⁴ Eşref, S. I, 25 Safer 1327/18 Mart 1909, s. 4.

⁵ Eşref, S. II, s. 5

⁶ *Külliyât-ı Divan-ı Avni*, Süleymaniye Ktp., 4356/3, (Bu külliyatta sırasıyla Türkçe Divan, Farsça Divan, Âb-nâme ve Âsâr-ı müteferrika başlığı altında Âteşgede ile Mir'ât-ı cünûn bulunmaktadır. Bunları üç sayfalık mensur bir *hatime* takip etmektedir.

mensuplarının evleriyle birlikte “mahall-i aslîsinden” önce Yahya Efendi Sahili'ne oradan Maçka'ya ve nihayet Bahariye'ye nakledilişinden bahsedilmiş ve bütün bunlara sebep olanların hayatlarında rahat yüzü görmedikleri, mal ve mülklerini kaybettikleri anlatılmıştır. Metnin devamında, yeni haliyle, Mevlevihane'nin cennetteki köşklere biri sayılabileceği ancak su kıtlığından dolayı bütün çiçeklerin kuruduğu, menekşelerin “Kerbelâ şehitlerinin gam mızrağı ucundaki kafaları gibi boyun büktüğü” ifade edilmektedir. Daha sonra dervişlerin çektiği susuzluktan bahisle, uzak yerlerden su taşımanın “çile doldurmak” demek olduğu ve dervişlerin “su isteyen dudaklarının çatladığı” anlatılmaktadır. Âb-name'de dervişlerin durmunun anlatıldığı cümlelerden sonra, padişahın cömertlik okyanusunun Bahariye Mevlevihanesi'ni değil, tozları ateşten bir sahrayı bile yeşerteceği ve Allah'ın (yeryüzündeki) gölgesinden ümit kesilmemesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu bölümde şairin suyu akmayan bir çeşmeyi alaycı bir üslupla anlattığı *nazm* çeşmeye yakıştırılan sıfatlar açısından ilgi çekicidir. Aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla 7 beyit halinde yazılan manzumede kuru çeşmenin “suyu gibi tarihi de olmadığı” kaydedilmiştir.

Eserin tamamen manzum olan ikinci bölümü, aruzun *fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün* kalıbıyla, 77 beyit halinde mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Bu bölümün ilk 30 beytinde su kavramının ana hatlarıyla bir tarifi yapılmış ve onun hayat için ne kadar önemli olduğuna değinilmiştir. Bu 30 beyitten sonra padişahı öven bir beyit vardır. Bu beyti sırasıyla tevhid (33-40. beyitler), na't (41-45. beyitler) ve dört halife ile Hz. Hüseyin'in medhine (46-52. beyitler) ayrılmış beyitler takip eder. Bu bölümlerden sonra yine padişaha yakarılır ve Bahariye Tekkesi'nin içler acısı durumu anlatılır (53-64. beyitler). Mesnevinin son 13 beyti padişaha dua ve yakarışa ayrılmıştır. Avni Bey'in, burada, hemen tüm bölümleri ile bir mesnevi ortaya koyduğu görülmektedir. Ancak manzumede sık sık padişahı öven ve ondan yardım isteyen ifadeler yer verilmesi bu mesneviyi işlev açısından kasideye yaklaştırmaktadır.⁷

Âb-nâme, bir yönüyle istidâ niteliği de taşıdığı için süslü, uzun tamlamalar ve şairin merâmını ifade eden (suyla ilgili) imalarla örülmüştür. Âb-nâme'nin dikkat çekici bir başka özelliği de şairin her fırsatta suyla ilgili -Arapça, Farsça veya Türkçe- bir atasözü, deyim veya özdeyişlere yer vermiş olmasıdır. Bu durum eserin her iki bölümünde de kendini göstermektedir. Şairin muhatabı üzerinde daha derin bir etki uyandırmak amacıyla yaptığı bir çeşit tekrar niteliğinde olan bu kelime oyunları çeşitli araştırmacıların eser hakkında değişik fikirler ortaya atmasına sebep olmuştur. Bunlardan bir tanesi Nihat Sami Banarlı'nın düşüncesidir. Banarlı, Avni Bey'in Âb-nâme adlı eserinde Türkçedeki suyla ilgili bütün mazmunları toplamaya çalıştığını ifade etmektedir.⁸ Şairin Âb-nâme'de yaptığı işin suyla ilgili deyim, atasözü ve özdeyişleri bir araya toplamak olduğunu yukarıda ifade etmiştik. Metne bakıldığında, bu ibarelerin her birinin dildeki (basit) anlamlarıyla kullanıldıkları görülecektir. Bu

⁷ Bu tarzda yazılmış mesnevileri başka örnekleri de vardır. (Bkz. Halûk İpekten, Eski Türk Edebiyatı, NazımŞekilleri ve Aruz, Dergâh yay., 1. b., (İst.), Ekim 1994, s. 49, 60-61.

⁸ Nihad Sâmi Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C. II, MEB. yay., İst., 1987, s. 976

bakımdan, en azından “gizli, derûnî bir anlam ima etmek”⁹ demek olan mazmun kavramı ile Âb-nâme'nin içeriğinin örtüşmesi mümkün görünmemektedir. Avni'nin bu eseri ile ilgili diğer bir düşünce de Mehmet Zeki Pakalın'a aittir. Pakalın eserinde, *Âb-nâme* başlığı altında “..Su münâsebetiyle yazılan şiir hakkında kullanılan bir tabirdir...Yenişehirli Avni Bey'in Bahâriye Mevlevihanesi'ne su isâlesi için Sultan Abdülhamid'e arz-ı hâl zımında yazdığı

*Zamândır münşe'ât-ı kilki itsem sū-be-sū icrā
Muvâfîk rûzgâr elverdi bismillahi mecrâhā*

*matla'mı ihtiva eden manzum ve mensur risâle âb-nâmenin pek kıymetli bir örneğini teşkil eder.*¹⁰ Şeklinde bir ifadeye yer vermiştir. Bu ifadeden Pakalın'ın âb-nâmeyi bir tür ve Avni Bey'in eserini de bu türün önemli bir örneği olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Oysa bir eserin bir türün örneği sayılabilmesi için en azından o türü belirleyen konuya dair olması gerekir.¹¹ Burada su ve suyla ilgili olarak kullanılan tabirler tıpkı Divan şiirindeki *serv, gül, gonca, bülbül, çemen* gibi birer edebi malzemedirler. Bir *Âb-nâme* türünden bahsedebilmek içinse bundan daha fazlası gereklidir. Bu türü temsil eden bir eserde suyun tarif ve tavsif edilmesi, su kelimesi ve kavramı etrafında çeşitli edebi sanatlar ve bunlardan doğacak imalar yoluyla mazmunlar oluşturulması ve bunların dışında –belki- bu türe özgü bir takım şekil özelliklerinin de olması gibi bazı şartlar aranmalıdır. Yenişehirli Avni Bey'in eserindeyse su ve su kavramı sadece şairin meramını daha kuvvetle vurgulanması amacıyla, bir edebi malzeme olarak –sıkça- kullanılmıştır. Âb-nâme'nin sonundaki manzum kısmın ilk 20 beyitinde suyla ilgili bir takım bilgiler verilmişse de, bu birkaç beyitlik bölüm, eserin *Âb-nâme* diye bir türün iyi bir örneği olarak anılmasına temel teşkil etmez. Zira bu beyitler hem sayıca az, hem de su kavramını –edebî manada- tam olarak tarif ve tavsif etmekten uzaktır.

Âb-nâme konusunda bilgi veren bir başka kaynaktan da “...şairler doğrudan suya hitaben (?) kasideler yazmışlardır. (Ahmet Paşa, Necati) Fuzuli'nin su kasidesi de bu nevidendir. Bu açıdan nesib kısımları su tasvirleri ile başlayan kasidelere de *âb-*

⁹ “...Edebiyatta bazı özel kavram ve düşüncelerin ifadesinde kullanılan klişeleşmiş söz ve anlatımlara denir. Kısaca bir şeyi, özelliklerini çağrıştırarak kelime grupları içinde gizlemektir... Mazmun, bir sözün içinde gizli olan sanatlı anlamdır.” İskender Pala, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, C. I-II, Akçağ yay., 2. b., s. 324;

¹⁰ M. Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. I, MEB yay., İst., 1983, s. 7

¹¹ M. Öcal Oğuz'un halk şiiri ile ilgili söylediklerinin bir kısmı, bizim sahamız için geçerlidir: “Türler konularına ve ezgilerine bakılarak adlandırılmadırlar. Tek başına konu, türü belirleyebileceği gibi, konuyu da belirleyici bir özelliğe kavuşmuş ezgiler de tür olarak kabul edilebilir.”, (Halk Şiirinde Tür ve Şekil Meselesi, Milli Folklor, S. 19, Güz, 1993, s. 16)

name denebilir."¹² şeklinde bir ibareye rastlanmaktadır. Bu cümlelerden, maddenin yazarı olan değerli araştırmacı merhum Harun Tolasa'nın Yenişehirli Avni Bey'in eserinden haberdar olmadığı anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak bu bilgiler ışığında şunları söylemek mümkündür:

- 1- Avni Bey'in Âb-nâme adlı eseri, suyla ilgili deyim ve özdeyişlerin bir araya toplandığı manzum ve mensur olarak yazılmış edebi bir dilekçedir. Bu yüzden eseri **arz-ı haller** kategorisi altında değerlendirmek gerekmektedir.
- 2- Şu ana kadar ele geçen eserlerden anlaşıldığı kadarıyla **âb-nâme** diye bir edebi tür yoktur. Âb-nâme kelimesi Yenişehirli Avni Bey'in eserinin ismidir. Ayrıca merhum Tolasa'nın söylediği gibi nesib kısımları suyla ilgili olan veya âb/su redifiyle yazılmış olan kasidelere **âb-nâme** denebilir.

Âbnâme'de Yer Alan Deyimler

- 1-Akan sular dur-
- 2-Suyuna tirid ol-
- 3-Suyuna pirinç salın-
- 4-Suya sabuna dokunma-
- 5-Suyu kesilmiş değirmene dön-
- 6-Sudan boya-
- 7-Köküne kibrit suyu akıt-
- 8-Bir içim su ver
- 9-Bir katre (damla) virme-
- 10-Sular karar-
- 11-Göze kara su er-
- 12-Bir içim su kalma-
- 13-Yerinde yellere es-
- 14-Yetmiş iki dereden su getir-
- 15-Sudan ol-
- 16-Suyun akıntısına git-
- 17-Peygamber'in yüzü suyu için ol-

Atasözleri

- 1-Su küçüğün, sus büyüğün...
- 2-Su uyur düşman uyumaz.
- 3-Suyu getirenle destiyi kıran bir olmaz.
- 4-Taşıma su ile değirmen dönmez.

¹² Harun Tolasa, "Âb-nâme", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C. I, Dergâh yay., 1977, s. 25

Özdeyişler

- 1-Geçme nâmerd köprüsünden ko aparsun su seni
 2-Fırat'ın kenarındaysan suyun kıymetini nereden bileceksin?
 3-Yağmur olsa kimsenin tarlasına yağmaz.

[s. 1]*

Âb-nâme

*Zamândır münşe'ât-ı kilki itsem sū-be-sū icrâ
 Muvâfik rûzgâr elverdi* ¹³ بسم الله مجربها

Fermân-ı kazâ-cereyân-ı şehriyâr-ı esbakla Beşiktaş Mevlevihanesi sâhil-i deryâdan Maçkaya ve oradan âb-ı revân gibi Bahâriye mevki'ine revân olup hazine-i beytü'l-mâldan iki def'ada şu gibi sarf olunan yirmibin mecdi dinar-ı pür-âb ü tâb ile

Ağan şular durur bu hânkâh-ı âlem-ârâya

vuçûfunca numûne-nümâ-yı huld-ı berîn olmuş ise de hâ'in-i hâzîne-i devlet olduğu cihetle muahhâren iki gözünden kör olduğdan sonra mağhûren üftâde-i çâh-ı gayyâ mükâfat olan kâlfâ emîni ekşer-i 'amelîyyâtı şuyuna tirid olduğu gibi, şuyuna pîriñç şalınmaz, şuyunca gitmek mümteni'; tûfân-ı belâ öñü alınmaz bir le'im-i zenîm olduğu hâlde kemâl-i istübâd ile icrâ-yı 'amelîyyâta mübâderet ettiği zamân evvel-i emrde [s. 2] her şeyden elzem olan şuyun getirilmesi için kendisine ricâ olunmuş ise de " *şu küçüğün, şus büyüğün*" ¹⁴ meselince ser-i çeşmegân-ı umûr efendilerimiz bize "şus" dedikçe bir içim şu taleb edemeyeceğimize dergâhın 'amelîyyât-ı inşâ'iyesi tamâm olduğdan sonra ben de meşârif-i zâ'ide havfından ya'ni leke-dâr-ı ithâm olmak hirasından nâşî "*şuya şabuna dokunmaksızın* dest-şüy-ı ferâğ olurum" diyerek cüy-bâr-ı istirhâma sedd-i Ye'cûc mûmâna'at-ı tarḥ u binâ eylemiş idi. "*Şu uyur düşmen uyumaz*" hükmüyle düşmen-i mâü'l-hâyât-ı İslâm Yezîd-i ifrît-endâm

* [] İşareti içerisinde metnin mecmuadaki sayfa numaraları verilmiştir.

¹³ Bismi'llâhi mecrâhâ ve mürsâhâ, "*Onun akıp gitmesi de durması da Allah'ın adıdır.*", Kur'ân-ı Kerîm, Hûd, 11/41

¹⁴ Müstensih, dipnotta, bu atasözünün "*Su küçüğün, söz büyüğün.*" şeklinde olması gerektiğini, ancak bu konuda, kendisinin de, eseri istinsah ederken faydalandığı Veled Celebi Nûshasına uyduğunu ifade etmiştir.

terk-i 'ameliyyât ile şuyu getirmeksizin teslim-i miftâh itdüğünden dergâh-ı mezbûr şuyu kesilmiş değirmene dönmüştür.

Ƙalfa-i câhil bu hükmden gâfildir ki bu 'âlem-i mükâfât-ı ma'nevîyede şuyu getirenle destiyi kıran bir olamayacağından

Sebû-yı hâtırum kırdıñ sen artıq desti kırmazsın

şikâyetini göz yaşlarıyla işrâb iden tefsîde-lebân-ı âteş-i fakrın tûr-i bârân-ı bed-du'âsı te'sîriyle hınzırıñ iki 'aynı mâ'-i bâşıradan tehî ve kôr olup levs-i vücûdı [s. 3] dañı seyl-âbe-i kâhr-ı Hüdâ ile şahîfe-i 'âlemden nâ-bûd u garîbdır ki hânkâhı gâyet şudan boyamış olan Ƙayseriyeli dañı 'aynıyla bu mükâfât-ı serî'aya dü-çar olarak târik-i nigâr-hâne-i vücûd olmuştur.

تا دل مرد خدا نامد بدرد

هیچ قومی را خدا رسوا نکرد¹⁵

Çeşme-sâr-ı inşâf u ma'deletden kaçre-nüş olan erbâb-ı hamiyyet degil insân, belki cemâd u nebât u hayvân hâklarında bile cevâz-dâde-i zulm u ezâ olmazlar.

Beşiktaş Mevlevihânesi esâs-ı aşlisinde mustazıll-ı sâye-i tûbâ-yı hilâfet olduğı evân-ı sa'd-iktirândan bir güne firdevs-âşiyân cennet-mekân şultân Mahmûd Hân-ı şânî hâzretleri dergâh-ı mezkûrı teşrîf ile muķâbeleden soñra dergâhın bâğçesini seyr ü temâşâ buyurdukları sırada dâhil-i bâğçede sarây-ı humâyûn ebniyesine muttaşıl olan bir dıraht-ı kadîm-servûñ Ƙurumuş olan bir dalını post-nişîn-i vaķt merhûm 'Abdülkadîr Dede'ye irâ'e ile "Şeyh Efendi! Rüzgâr esdikçe servûñ uşbu şâh-ı huşki pencerelere tokunduğı ba'z-ı mertebe bâ'ş-i ta'cîz olduğundan kat' olunsa münâsib midir?" tarzında vuku bulan [s. 4] istimzâc-ı şahâneye cevâben "Fakir dergâhın bir çöpünü yerinden kaldırmağa cür'et edemem.. Fermân buyurulduğı şürette kaç olunur." dimekle hâzret-i pâdişâh-ı kerîm "Öyle ise ben de kâ'il değilim, yerinde kalsın." fermân-ı hümâyûnuyla direht-i huşk-i bî-sûd-ı mezbûrı yerinde ibkâ buyurmuş olduğu mervîdir.

Muahhâren muķtezâ-yı taķdîr-i mûmteni'ü't-teğayyûr-i Hüdâvend-i Kadîr ile hânkâh-ı sâlifü'l-beyân maħall-i aşlîsinden Yahyâ Efendi Sâhiline, oradan

¹⁵ Tâ dil-i merd-i Hüdâ nâmed be-derd

Hîç Ƙavmî-râ Hüdâ rûsvâ ne-kerd

"(Bir kavimde), dervişlerin gönlüne üzüntü gelmedikçe, Tanrı o kavmi rûsvâ etmez."

Maçça'ya ve Maçça'dan Bahâriye mevki'sine defa'ât-ı şâliğede vuqû' bulan nakliyyât-ı beytiyye ve kabriyyesinde cereyân iden isti'mâlât-ı seyyi'eden nâsi giriftâr-ı dâm-ı demâr olanların ta'rîf ü beyânına ibtidâr olunduğı şürette mâ'-ı ma'şad mecrâ-yı şadedden hârice revân olacağından ¹⁶ الجرعة تدك على الغدير me'âlince deryâdan kaçre olmak üzere şu kadarlıkla iktifâ olunur ki mütecâsirîn şîrîn-kâm-ı şerbet-i 'ömr-i 'azîz olmayup mâ'-ı zindegânileri hevâ-yı merge rehîn-i inkılâb ve hânümânları vîrân u hârâb olarak ders-azmâ-yı ¹⁷ يا ليتنى كنت ترابا oldular. Gelelüm ¹⁸ ما نحن فيه e:

*Bu hângehün ki bir 'adîli yokdur
Fıskiyesi çeşmesi sebîli yokdur*

[s. 5] *Farz eyle ki gösterişte cennet gibidir
Âdem n'itsün ki Selsebîli yokdur*

şuşuzluğundan bahisle isâle-i eşk-i teessüf etdiğimiz uşbu Mevlevihâne nümâyişde kuşûr-ı bî-kuşûr-ı behişt-i berînden ta'dâd olunabilirse de şahñ-ı gül-zârında mevlevî-yi sirişk-efşân gibi bir şadırvan velvele-i çeşme-sârında sirişk-i zâhid-i mürâyî kadar olsun ru'ûbetden nişân olmadığından zuhûr-ı mevsim-i germâ ile berâber fıkdân-ı mâ' zamânlarında çekilecek ihtiyâcâtın rûziş-i mütâla'ası cevher-güdâz-ı 'aql-ı dervîşân idi ki sultân-ı bahâr ketîbe-rân-ı iclâl-ı bî-şumâr olarak sünbül-i 'âlem-keş-i bismillah olduğdan sonra şufûf-ı mevc-endâz-ı sipâh-ı ezhâr dürrüd ile der-gâhuñ fezâ-yı gül-zârında naşb-ı hıyâm-ı qarâr eylediler. Lâleler, -zâbîtan-ı nev-resîde-i şurh-çehre gibi- hürrem u al al; dirâhtân, -a'lâm-ı sebz-fâm gibi- ser-keş-i 'âlû'l-âl olup bir tarafdan tıyûr-ı nagme-serâ mûsikî-nevâz-ı sürür; ve bir cânıbden nihâlân-ı gül ser-â-pâ gûş olup istimâ'-ı nağamât-ı 'uşşâk-ı rebî ile ma'nî-şinâs-ı hubûr oldular. Dîde-bânân-ı nergis etrâf-ı ordugâh-ı gülşende qarâkol bekleyüp zulemât-ı sevâd-ı leyâl içinde dañi çehre-i zerrîn-fâmları câ-be-câ nümâyân idi. [s. 6] Ne çâre ki saqqâ-yı ebr-i bahâr ordu-yı gülşenden rû-gerdân olmasıyla berâber Cengiz-i cev-r-engîz-i germâ-sipâh-ı ezhâre çarb-ı hadid-i cev-r u cefâ etmekle nâzenînân-ı çemen ¹⁹ فذوقوا عذاب الحريق hitâb-ı celâdet-me'âbına dü-çâr oldular. Dirîgâ ki cem'iyyet-i ezhâr perîşân olub düş-ı nihâl üzre hândân hândân

¹⁶ El-cür'atü tedüllü ale'l-ğadr "Bir yudum, bir denize işaret eder."

¹⁷ Yâ leytenî küntü türâbâ "Keşke ben (daha önce) toprak olsaydım.", Kur'ân-ı Kerîm, Nebe, 78/39-40.

¹⁸ Mâ nahñü fih İçinde bulunduğumuz (konu).

¹⁹ Zükü 'azâbe'l-harîk "O yakıcı azabı tadın.", Kur'ân-ı Kerîm, Âl-i İmrân, 3/181.

nâzân olan güller hem-reng-i bād-i hâzân olarak türâb-ı mezelletde gâltân gâltân giryân ve sâ'ir çiçekler *köklerine kibrit suyu akıtılmış* gibi huşk ü süzân oldular.

*Yandı gitti kütüb-serâ-yı bahâr
Ne Gülistân ne Bûstân kaldı*

Müsikî-nevâzân-ı hayme-gâh-ı rebf olan 'anadil-i dil dil-konân daği bî-nevâ kalıp²⁰ الفرار مما لا يطلق من سنن المرسلين hükmüyle târik-i fezâ-yı bâğ olub reng-perîde-i 'aşîk-ı şeydâ gibi perrân oldular.

*Bir nîm neş'e şay bu cihānuñ bahārını
Bir sâğar-ı keşideye tut lâle-zârını*

'unfuvân-ı bahārân, devlet-i müsta'cil-i hüsn-i dilberân gibi ser'fen güzêrân olmağla,

*Âb u tâbî çekilen gül-varağ-ı ruhsâre
Haftada iki terâşe ile lefâfet gelmez*

[s. 7] Me'âlince, dil-şühte-i tâb-ı âfitâb olan çemenler âb-ı mikrâz ile tarâvet-i sâbıkaya 'â'id olamaz. Bu 'arbede-i gülşen-i hârâb içinde çenâr, sâ'ir-nihâlân-ı bî-berg u bâr ile hem-âğüş-ı istirhâm olub

Degmez iseñ şu virmege bir iki kaçre jâle vir

zemzemesiyle cur'a-cüy-ı kerem oldıysa da hevâ-yı şahr-âşnâ-yı bîgâne-meşreb âb-ı cevher-i şemşîr-i âfitâbî irâ'eden başka kâre şüret virmedi.

²¹ شمشاد و چمن را نه چلین آب دهند

dırahtân-ı sâlifü'l-beyân,

*Öyle yan kim ey nihâl-i bâğ-ı istiğnâ saña
Ebr-i tûfân-bâr-ı rahmet bir içim şu virmesün*

bed-du'âsına mazhar olmuş gibi bî-berg u bâr u bîd Mecnûn-ı şüret-nümâ-yı Kays-ı nizâr olub süsen zebân-ı hâl ile

²⁰ El-firâru mimmâ lâ-yuṭâku min süneni'i-mürselin "Gücümün yetmediğinden kaçmak peygamberlerin sünnetlerindedir."

²¹ Şimşâd u çemen-râ ne çonin âb-dehend "Şimşir ağacını ve çimeni böyle sulamazlar."

*Mâ-cerâmuz haşre kalmışdur o la'î-i nâb ile
Virmedi bir kaşre şu 'aşâne Allah 'aşkına*

Me'âlini güyâ ve zanbağ

*Ne kadar itse daği semt-i hilâfa cereyân
Yine mecrâ-yı kadîmin bulur âb-î ihsân*

[s. 8] mefhûmını yâdile kaşre-nüş-ı tesellâ oldılar. Benefşeler -rû'ûs-ı şühedâ-yı Kerbelâ gibi- nîze-i gamda nigûn ve lâleler -ciger-teşnegân-ı âl-i Zehrâ gibi- maħrûk u pür-hûn oldılar. Bu dergâh-ı mu'allânûfî; Ğalata ħankâh-ı vâlâsında olduğı gibi

*Ğalata dergehine 'Âdile şulţân şarnıc
Yapdırınca dedegân oldu 'aşdan²² sîr-âb*

یابدیرنجه ددكان اولدی عطشندن سیراب (1121 h./1709-10 m.)

Tarîh-i âb-dârıyla müverreħ bir şarnıc-ı cevher-senci yogise de müte'addid çeşmeleri çâr-çeşm ile muntazır-ı cereyân-ı âb-ı revândur ki levh-i ruĥâmları üzre ebyât-ı âtiyyu'l-beyân tahrîr olunsa şâyândır.

*Bârekallah çeşme-i 'ayn-ı serâb²³
Teşne-diller itmesün ümmîd-i âb*

*Baħri mîzâna çıkarsañ delv ile
Teknesine damlamaz bir kaşre âb*

*Fi'l-meşel aksa şuyı ter eylemez
Parmağın safha-şumârân-ı kitâb*

*Çeşme şanmañ tıfl-ı sengîn dıldür ol
Güş-mâl eyle gözinden çıkmaz âb*

²² Vezin gereğı " 'aşiş" şeklinde okunmalıdır.

²³ Sayfa kenarına "Bu tarîh-i ma'rûf Mühür-dâr 'Abdîndir. Baħri Paşa Çeşmesi için söylenmiştir." kaydı düşünülmüş.

*Çeşme şanmañ yolda durmuş cer içün
Kâse vü zencir ile bir bî-hicâb*

*Şuyı gibi bulmadı tarihini
Hâtif-i mu'ciz-dem-i hâzır-cevâb*

حاضر جواب (1021 h./ 1612-13 m.)

این نه چشمه ست و نه عینست و نه آب
سیمیا والله اعلم بالصواب²⁴

[s. 9] İşte bu çeşmeler etrafında müterak্কıb-ı bārān-ı rahmet olan nergis, *şular* karardığı zamān.

*İntizār-ı zalel-ı eşhibe-i rahmetle²⁵
Bağa bağa irecekdür gözümüze kıre şu*

mefhūmınca eşk-rîz-i te'essüf ve şabâh ağardığı zamān

*Bir perî içün akar iki gözüm çeşmeleri
Şaķınıñ bilmış oluñ kanlıdır ol şu bekler*

beytini güyâ olub hūnābe-i zehr-āmîz-i eşkenden tefsîde-lebān-ı ezhārı men' ile sūziş-nūmā-yı telehhūf olur. Dervîşān-ı pūr-miñen ki mevākîc-i ba'ideden āb-keşlük beliyyesiyle çille-şikendür.

*Bir harâretle çıkarduk erba'ın-i 'aşkı kim
Cemreler peydâ olurdu āh-ı âteş-bârdan*

zemzemesiyle tarfîb-sâz lisān-ı hasb-i hāl ü murğ-ı per-kende gibi hâzîz-i cenāh-ı firār olmayan pîrān u hastegān-ı dervîşān kevşer-i nâ-pesendān-ı dil-sîr-i istîğnāya

تو قدر آب چه دانی کر در کنار فراتی²⁶

²⁴ İn ne çeşmest ü ne 'aynest ü ne āb
Sîmyā vallahu a'lam bi's-savāb

"Bu çeşme değil, kaynak değil, su değil (de sanki) simya(dır). En iyi Allah bilir", Kur'ân-ı Kerîm, Âl-i İmrân, 3/36; Nisâ, 4/25; Mâ'ide, 5/6; En'âm, 6/58; Yûsuf, 12/77...

²⁵ Bu mısraın vezni bozuk

şâ'ikasıyla şu'le-zen-i tafrîz ü cidâl olurlar. [s. 10] El-hâşıl muķim-i harâret-gâh-ı hânķâh olan teşne-dilân-ı nebâtât u hayvân u insânüñ cümlesi yek-zebân olub

Teşnegânüñ çâķ çâķ olmış leb-i h'âhişleri
Çeşme-sâr-ı merķametde bir içim şu ķalmadı

Ma'nâsını işrâb ile teşfî-i şadr-i hasb-i hâl itmekde ittifâķ eylediler.

Bu hânķâhüñ fuķarâsı bahşine gelince; bunlar şu yolu ķarasından, Akpıñardan, Ķarasudan, Akşudan değil, belki Mâverâü'n-nehr gibi bilâd-ı ba'ideden kemer-bend-i iştiyâķ olub seyl-i muķabbet gibi cereyân ile aķtâr-ı dehri şü-be-şü geşt ü güzâr itdükden şoñra câzibe-i âb-ı revân ile bu dergâha gelüb ferş-i haşîr itmîşlerdür ki bunlar dâne-çîn olabilürse de ķatre-nüş-ı mâ'-ı mu'ayyen olmak mümteni'dür. Kimi dil-şühte-i deryâ-nüş, kimi ciger-güdühte-i tûfân-ķurüş olmak üzere dil-teşnegân-ı zülâl-i feyz-i Mevlânâdur ki

İtmez belâ deminde dağı Hızra iltifât
Aşķ ibtilâsınuñ budalâ mevlevîleri

me'âlince haķıķat-i hâlde leb-i h'âhişleri harâret-i hasretle çâķ çâķ olsa bile âb-ı hayât içtün dehen-âlâ-yı minnet olmazlar.

Semâ'-zenleri şadırvân-ı gülşen-i vaħdet, ve çille-keşleri şu gibi rü-mâl-i ĥâķ-pây-ı ehl-i muķabbetdür. [s. 11] Âyîn-h'ânları şan'at-ı taķsimde Şuyolcî-zâdeyi bir içim şu 'add itmez ve ney-zenleri nây-ı 'ayne'z-zerķ ile zülâl-i naġamâtı gül-zâr-ı ķulüb-ı 'âşıkâna imâle itdükleri demde kec-nazarla kimseyi incitmezler. Egerçi hânķâha ķarîb ba'z-ı mahallerde içecek mâ'-ı mu'ayyen mevcüd ise de, "Yaġmur olsa kimsenüñ tarlasına yaġmaz" sırrına mazhar ba'z-ı teng-destân-ı türş-rünüñ zir-i destinde olmaġla

Geçme nâmerd köprüsünden ķo aparsun şu seni

ħükmünce meşreb-i istiġnâ-pesendâneleri ġayr-ı mûsâ'id olduğundan âteş-i 'atşı çîn-fürüşân-ı ġurûruñ âb-ı luţfuna fedâ itmezler.

Bahâriye fezâsı ķaşr-ı hümâyün ile reşķ-serâ-yı buķalemün-gerdün iken müştemilâtundan ĥâric-i dergâhda kâ'in şu ĥazînesine cereyân iden taġ suyu şıķlet-i

²⁶ Tü ķadr-i âb çi dâñî ger ki der-kenâr-ı Fırâtü "Fırat'ın kenarındaysan suyun kıymetini nereden bileceksin?"

tabîiyesiyle ber-â-ber dergâha cereyân-ı dâ'imîsi bārân-ı şerîfî bārîş-i sermedisine münhasır kalmakla istiskâ-yı mütevâliden istiğnâ mümteni'dür. Mevlevî-hâne sâ'ir cevâmî-i cesîme gibi müberrât-ı gâşîmeden bulunmağla "Taşma şu ile degirmen dönmez" meşelince farazâ öteden beriden şu nakline şarf-ı nakdiyye-i himmet olunsa bile yalnız züvvârı irvâ kâbil degildir. Zamâne meşâyihinde ise istedikleri zamân yağmur yağdırabilecek kadar kerâmet maznünü (?) degildir. Bu kerâmeti hâ'iz olanlar daği (Cenâb-ı Feyyâz-ı lâ yüs'el yağmur yağdıracak [s. 12] zamânı bilir, biz Allah işine karışmayız) dirler. Bir kadeh şu pâresine muhtedir olmayan dervîşân neye muhtedir ki şu yollarınıñ inşâsına ihtimâm itsünler. Şulu manastır fuķarâsinuñ nâ'il olacağı teshîlât-ı mâ'iyeden maħrûmiyyet te'emmul olunduķca gözlere nem gelmemek mümkün müdür ?

Taķsîm-gâh-ı zülâl-i âmâl olan hâzîne-i celfleye mürâca'at olunub dil-teşnegî-yi dervîşâna işrâb ile dergâha maħşûş olan kırķ çeşme şuyunuñ getirilmesiy-çün yetmiş iki dereden şu getirilerek çeşme-sâr-ı âtîfetden kaçre-cüy-yı himmet olduķca *şudan olsun* bir cevâb alınamamış ve fi'l-cümle şebdîz-i serkeş-hırâm-ı âb-ı revânı hezâr zencîr-i esbâb ile çerâ-zâr-ı fezâ-yı dergâha işâl itmege çäre bulunamamış olduğundan gözler hâsret-i âb ile eşk-bâr-ı intizâr ve cigerler kebâb-ı âteş-i iztîrâb ve mazâr olub cenâb-ı şehâb-âver-i rahm u şefkat emtâr-ı bārân-ı rahmet itmedükce kaçre-yâb-ı mâ'ı mu'ayyen olmaķ müstahîl olmağla ²⁷ اللهم انزل علينا من السماء ماء zemzemesiyle dest-güşâ-yı istiskâ olmaķ farîze-i müstaskiyân-ı bî-riyâdur.

Cenâb-ı Âferîd-kâr-ı kâr-gâh-ı âlem, sarây-ı nüh-tâķ-ı âsmânı icâde vaz'-ı üss-i hüküm için [s. 13] fezâ-yı âdem-rübâ-yı dünyâda gehvâre-ârâ-yı vücûd olacak mevâlîd-i şelaşe cemâd u nebât u hayvân için medâr-ı neşv ü nemâ olan cevâhir-i hâķ ü âteş ü bād u âb ile bu kürre-i dâ'imü'd-devrânı tezyîn eyledi. Ya'ni kürre-i 'arzî hâķ-i 'ıtr-nâkinden icâd ve derûnına şu'le-i 'aşķ u ğarâm-ı ezelfiyi ikâd u eṭrâf-ı sittesini muhâṭ-ı ṭabaķât-ı hevâ-yı cereyân-ı itiyâd idüb dâ'ire-i istîlâ-yı Cengîz-i deryâdan hâric қalan maħallerini selâsil-i 'urûķ-ı cedd-i insân mecârî-i enhâr-ı bî-şumâr ile rehîn-i irtibâṭ idüb fesîha vü pehnâ-yı ğabrânuñ her bir cihetine bir şüret-i ²⁸ جنات تجرى من تحتها الانهار izhâr buyurmuşdur. Hâreret-i şefkat-i Rahmâniyye bunuñla daği sükûnet-yâb-ı kanâ'at olamadı ki ²⁹ و انزلنا من السماء ماء hükümüyle saķķâ-yı şehâb-ı rahmeti imdâd-ı teşnegâna me'mûr idüb gâhî olur ki hizb-i

²⁷ Allahümme enzil mine's-semâ'i mâ'en "Allah'ım bize gökten su indir."

²⁸ Cennâten tecrî min taḥteḥ'l-enhâr "Altıların(dan) ırmaklar akan cennetler.", Kur'ân-ı Kerîm, Bakara, 2/25.

²⁹ Ve enzelnâ mine's-semâi mâen "Biz gökten su indirdik.", Kur'ân-ı Kerîm, Lokmân 31/10.

tāziyāne-i berķ-i ‘ālem-tāb ile cemāze-i serū’s-seyr-i ebrî harîķ-i ‘aṭş u ihtiyāc olan maḥallere sevķ u i’zām ider. Dil-teşnegān-ı sūḥte-cāna imdād için cevher-i cān-bahā-yı ebrūñ kürre-i ‘arzuñ saḥından ve baṭnından ve hevādan cereyān itmesine fermān-ı każā-cereyānları ilā-āḥirū’d-devrān revāndur.³⁰ فهذا من فضل الله cemādāt, ikāme-i nebāt ve nebāt-idāme-i ḥayvānāt ḥikmetine mübteni‘ olduğu gibi ḥayvān daḥi selāme-i insān içündür. Bu tertüb-i dil-firibe nazaran cemād u nebāt [s. 14] ve ḥayvānāt bi-esrihim beķā-yı nev‘-i insān maḥşadına esās oldukları münker degüldür.

ابر و باد و مه و خورشید و فلک درکارند
تا تو نانی بکف آری و بغفلت نخوری³¹

Bi’l-cümle eczā-yı ādem ez-berāy-ı ḥāṭır-ı ādem dinse de lāyıkdır. Niçün lāyık dinmesün ki insān ki menba‘-ı reşḥāt-ı ḥaķāyıkdır. Āb-rūy-ı ḥalāyık yenbū‘-ı zülāl-i ḥikmetihi’l-Ḥāḥik olduğdan başka insānū’l-‘ayn şāhid-i vaḥdet ve ‘aynu’l-insān dūde-i ḥaķīkatdür. İnsān-ı bāsiṭ yağmā-yı na‘mā-yı bī-şumār-ı cellet-şāne ‘an-derku’l-efkār ḥazretlerinüñ deryā-yı ālā-yı bī-elāsında istiğrāķına binā‘en kıymet-i girān-bahā-yı cevher-i zātını idrākte kāşırur.

*Şu mähiler ki deryā içredür deryâyı bilmezler*³²

*Yağsa bārān-ı kerem baḥrile sāḥil birdür*³³

³⁰ Feḥazā min fażlillah “Bu Allah’ın lutfundandır” Bu ifade, **Hażā** min fażli rabbi (Kur’ân-ı Kerîm, Neml, 27/40) şeklindeki âyetten alınmıştır.

³¹ Ebr u bād u meh u ḥürşid u felek derkarend

Tā tü nānī be-kef āri ve be-ğaflet neḥorī

“Bulut, rüzgâr, ay, güneş ve felek döndükçe, eline geçirdiğin bir ekmeği gaşletle (gaşlet

içerisinde yeme.” Beyit Sa‘dî’ye aittir. (Bkz. Sa‘dî-yi Şirāzî, Gülistān, nşr. Halil Hatib Rehber, Tahran, 1348, h. ş., s. 7) Āb-nāme’de ilk mısradaki خورشید kelimesinden sonra

و yoktur.

³² Hayali Bey’e ait olan bu mısra Divan’da “O mähiler ki deryā içredür deryâyı bilmezler” şeklinde geçmektedir. (Krş. Hayali Divanı, Haz. Ali Nihad Tarlan, Akçağ yay., Ankara, 1992, s. 107)

³³ Beytin tamamı

‘İzzetā rahmet-i Ḥaķķ nîk u bede yeksāndur

Yağsa bārān-ı kerem baḥrile sāḥil birdür

şeklindedir. Beyit, Bursalı Mehmed Tâḥir Bey’in eserinde İzzet Ali Paşa adına kayıtlıdır.(bkz. O. Kemâl Tavukçu, Bursalı Mehmed Tâḥir, Munteḥabât-ı Mesâri ve Ebyât, Atatürk Üni., FEF yay. Erz. 1997, s. 77). Ancak şairin divanında bu beyte rastlanmamıştır. (A. İrfan Aypay, İzzet Ali Paşa, Divan, Nigâr-nāme, İst. 1998)

hükmince bâriş-gâh-ı feyz u merhâmet cenâb-ı Hâlık-ı vâhidde efrâd-ı âferîde yeksân ise de ‘ayn-ı mâ’u’l-hayât-ı insânîyi serâb-zâr-ı hayret-ender-hayret iden hikmet-i bâliğa-i Hâkîm-i lâ-yûs’el iktizâsınca şûret-i zâhirede cihet-i vahdet mefkûd olmağla tefâdet-i derecât-ı ebnâ-yı âdem ve teşâlûf-i rûtbât-ı eczâ-yı ‘âlem emr-i müsellemdir.

Hey hey-i ‘âlem-i hezârân-naqş-ı bukalemün; bâ yeğ yeğ-i cihân-‘acâyib-nümâ-yı reybnümün ki anda müsâvât-ı [s. 15] şahîhe emr-i müstahîl olmağla kimi kenâr-ı Fûrât menziline sîr-âb u şîrîn-mezâk, kimi âteş-zâr-ı Kerbelâ-yı mezellede tefsîde-leb-i telh-âbe-i meşâk olur. Kimi mâ’-ı mu‘ayyen ile tahtîr-i etrâf u kenâf, kimi zehr-âbe-i eşk-i hûnîn ile teskîn-i harâret-i kalb-i şâf ider.

Cevher-i girân-ğadr-i ‘ömr-i ‘azîz, tâb u tef-i kaçâ ile muzâb olmağla mecrâ-yı vücûd-ı fânîden deryâ-yı ‘adne müteveccihen seyyâl olduğundan bu seyl-âbe-i mübremü’l-cereyâna sedd-i muhâlefet çekmek mümteni’dür.

بنشین بر لب جوی و گذر عمر ببین
کاین اشارت ز جهان گذران ما را بس³⁴

Suyunı akıntısına gitmek gibi sîret-i hasene bulunamayacağından peymâne-i ecel pür oluncaya dek³⁵ ratb u yâbis, telh u şîrîn evzâ-ı rûzgâra teslîm-i zâ’ika-i inkiyâd itmek lâzımdır. Ççşme-sâr-ı mâ’u’l-hayât-ı müste‘âr-ı dehre ne ragbet olunşun ki

Hızrı ol ser-çüşmenün başında tekfîn itdiler

Mâ-cerâmuz bizüm ey dil daha çok şu götürür

fehvasınca bu bâbda mecrâ-yı kaleminden cereyân idecek miyâh-ı mağâl, katrât-ı sirişk-i ‘aşîk-ı mütehasşir gibi bî-ğadd ü hisâb ise de³⁶ الجرعة تدك على الغدير³⁶ hükmüyle deryâdan çatre olmak üzere bu kadarçıkla iktifâ olundu. [s. 16] Ey

³⁴ Benişin ber-leb-i cüy u güzer-i ‘ömr bebîn
Kîn işâret zi-cihân-ı güzerân mâ râ bes

“İrmağın kenarına otur ve ömrün (nasıl) aktığını gör. Geçici dünyadan bu işaret bize yeterlidir.” Beyit Hâfız’a aittir (Bkz. Hâfız, Divan, Tsh. Ali Küçekî, Tahran, 1342 h. ş., s. 176). Âbnâme’de عمر مبین ifadesinin yerine عمر عزیز kullanılmıştır.

³⁵ Metinde “dağ” yazılmış.

³⁶ Bkz. 16. dipnot

tercümân-ı kâlem! ³⁷ تا ریشه در آہست امید ثمری هست mefhûmınca mütterak্কib-i bārān-ı zülāl-i kerem olmak lâzım gelirken tâb u tef-i tâîre-i ye's ile baħr-ı telâṭum-nümâ-yı ümmîdi ‘ayn-ı serâb itdük. Zamândur ki eşk-i nedâmet nâmına olan âb-ı istigfâr ile vuzû-pezir-i itizâr olup secde-güzâr-ı mihrâb-ı şükri-bî-şümâr olasin ki hadîka-i beyâna neşr itdügün reşhât-ı şuhan; kaṭrât-ı emtârdan efzûn olsa bile âb-ı deryâ gibi şiddet-baħş-ı harîk-i teħassür olmağdan başka ma'nâ-yı müfid olamaz.

Bilmez misin ki ebr-i cevher-bâr-ı semâ-yı ‘âṭıfet, baħr-i zehhâr-ı merâhim ü şefkat, âb-rüy-ı millet ü devlet, pâdişâh-ı deryâ-baħşış, şehen-şâh-ı murtezâ-meniş, şevketlü kudretlü efendimiz hâzretleriniñ kulzûm-i ‘avâuf-ı mülükânesinden bir kaṭre-i lâ-yetecezzâ bend-i dil olduğı hâlde yalnız Bahâriye Mevlevî-hânesi değil şahrâ-yı âteşin-gubâr dağı mânende-i per-i tâvûs bahâr-ender-bahâr olur.

Var kıyâs it vüs'at-i deryâ-yı rahmet nidügin

Hemân cüy-bâr-ı serî'ü'c-cereyân şevk-i Hudâ-yı müsteân, leṭâfet-baħş-ı şahârî-i imkân ve dâstân-ı âb-ı hayvân zulemât-ı efkâr-ı şâ'irânda dâ'imü'c-cereyân olduķca hadîka-i âmâl-i şehriyârî kevşer-i tevfiķât-ı Sübhâniyye ile reyyân u ezhâr-ı maķâşid tâc-dârî imdâd-ı selsebîl-i tevfiķât-ı Rahmâniyye ile ḥandân olşun da [s. 17] bir gün çeker ki fermân-ı kader-cereyân-ı şehriyârîlcriyle ḥânķâh-ı şerîfdeki çeşmeler, mecrâ-yı âb-ı lezîz olub da'vât-hayriyye-i hâzret-i mülükâne ile raṭbu'l-lisân u dil-teşnegân-ı dervîşân, sîrâb-ı zülâl-i ihsân, dirâhtân; sebz-püş-ı hulle-i cinân, ezhâr; küşâde-rüy u şâdmân, şadırvan; mevlevî-yi semâ'-zen gibi raķşân raķşân meşgûl-i cevân olub ḥirmân; netîce-yâb-ı lâ-tavażzu teyemmûm mübeddel-i vuzû olur. Mülük-ı mülhemûn mecârî-i merâhim-i Rahmâniyye ve neyâbî-i mekârim-i Samedâniyye olmağla âb-ı şefkat-i hâzret-i zillullahiden nevmîd olmak ḥâric-i dâ'ire-i imkândır.

1 *Nedür ol cevher-i hayât-efzâ*
Aña muhtâcdur bütûn eşyâ

Müte'addid hesâb u efrâdı
Bulunur her tarafda evlâdı

Bir yere gelse ol kerde şerîf
Görünür bir vücûd-ı bî-te'lîf

³⁷Tâ rîşe der-âbest ümmîd-i şemerî hest "(Bir ağacın) kökü suda olduğı sürece ondan meyve (alma) ümidi vardır."

- Ne te'addüd kalır ne vech-i 'adîd
Diyemezsin bu köhnedür bu cedîd*
- 5 *Kimi cev-v-i hevâda tutdı mekân
Kimi deryâya itdi 'atf-ı 'inân*
- Kimi zîr-i zemînde sâkindür
Kimesi yîr yüzinde kâ'indür*
- Kimi efserdih-i sa'dî-yi dü-zen
Kimesi mevlevî gibi raqşân*
- [s. 18] *Kimi mir'ât-veş mûnevverdür
Kimi mahzûn yatur mükedderdür*
- Kiminûñ mâye-i tabîrâtı ħar
Kiminûñ bârid-i revân-perver*
- 10 *Girer ol millet-i ħarîb-nümûn
Rengden rengen hem-çül bûkalemûn*
- Kiminûñ keyfî meyl-i pest iledür
Kiminûñ zevĸi âb-dest iledür*
- Kimi sîretde 'ayn-ı ejderhâ
Kimesi şekl-i ħumda 'ucbe-nümâ*
- Düşmeni bir civân-ı ser-keşdür
Kî mu'annid yanar bir âteşdür*
- Zu'efâsı büyüklerindendür
Akrabâsı küçüklerindendür*
- 15 *Olsa âyîne-dâr serv oñda
Serv olur ħuld-ı gülşene tûbâ*
- Olmasa ħammâmî-yi derûn u birûn
Yürümezdi sefîne-i meşhûn*
- Nerede cüst-cû olunsa o pîr
'Arz-ı dîdâr ider kalîl u keşîr*

- Baħr u ŧaħrāda var cibālda var*
Bāĝ u bustānda var tilālda var
- Yerde var gökde var bi-ħaħk-ı ħayāt*
Yoħ Bahāriyye Tekyesinde o zāt
- 20 *Yürür ol ŧaħnede çü āb-ı revān*
Himmet eylese pādiŧāh-ı cihān
- Āb-rüy-ı mülük-ı heft-iķlīm*
Ya'ni 'Abdü'l-ħamīd ħan-ı kerīm
- [s. 19] *Kārvān-ı tāc-dār-ı nīĝü-ħ'āh*
Kāmrān-ı ŧehriyār-ı 'ālī-cāh
- Maħdemiyile serīr-i 'Oŧmānī*
Nāz iderse sipihre erzānī
- Reŧk-i bāĝ-ı biħiŧ olur elbet*
ŧuyunı buldı ĝülŧen-i devlet
- 25 *Zātını vaŧ idince bi't-taħķķīķ*
Sözümü Cibrīl ider taŧdīķ
- Kevŧer aŧüfte ŧab-ı eltafına*
Baħr u kān reŧk ider dil ü kefine
- Ķulzüm-i luħfinuñ nihāyeti yoħ*
Ya'ni ħa'r u kenār u ĝāyeti yoħ
- Dest-i luħfı miyāh-ı cüy-ı ŧeħāb*
Raħmetinden cihāniyān sīr-āb
- Ka'be-i feyze tāb'ı ŧeyħ-i ħarem*
Ķalbi reŧk-i ŧaħā sözi zemzem
- 30 *Meŧrebinden kināye āb-ı ħayāt*
Ķāzabından ħikāye tāb-ı memāt

*Ey şehensâh-ı Muştafâ-meşreb
Halk hoşnûd-ı rahmetüñdür heb*

*Hak-ı Yezdân için ki ol Gaffâr
Arşa âb üzre virdi cây-ı karar*

*Hâlık-i hâk ü nâr u âb u hevâ
Râzık-i mâr u mûr u bay u gedâ*

*Fâtir-i delv-i çarh-ı nüh-dolâb
Âb-bahşâ-yı bâğ-ı çâr-nişâb³⁸*

- [s. 21.] 35 *Nîli Fir'avna hûn iden Hak için
Re's-i kibri nigûn iden Hak için*

*Cüş-fermâ-yı cüy-bâr-ı kazâ
Cünbiş-âmâ-yı âsyâb-ı fezâ*

*Bâğ-ı icâde virdi âb-ı hasen
Hoy-ı ruhsâre-i Muhammeden*

*Gülşen-i ³⁹كن فکان e şu virdi
Bâğ-ı icâde reng ü bû virdi*

*Heft-deryâyı pür-hurûş itdi
Bağr-ı imkânı vaqf-ı cüş itdi*

- 40 *Virmese âb u tâb eger Vahhâb
Çeşme-i mihr olurdu ayn-ı serâb*

*Âb-rüy-ı cenâb-ı Ahmed için
Cevher-i hazret-i Muhammed için*

*O şehen-şâh ki hâk ü heft-ecrâm
Yüzi şuyına halk oldu tamâm*

³⁸ Bu beyitten sonra gelmesi gereken 20. sayfa (yaklaşık 13 beyit) eksik.

³⁹ Kün fekân "Ol, hemen oldu", Kur'an-ı Kerim, Bakara, 2/117; Âl-i İmrân, 3/47, 59; En'âm, 6/73; Nahl, 16/40; Meryem, 19/35; Yâsîn, 36/82; Mü'min, 40/68

‘Ayn-ı rahmet ki bî-şebîh ü mişâl
Parmağından akıttı âb-ı zülâl

O zamân ki Nebiyy-i Ekremidi
Mâ’ vül fîn cilve-gâh-ı âdemidi

- 45 Heft mînâ-yı çarh ‘âle’l-‘al
Zemzem-i rahmetiyle mâl-â-mâl

Hâkk-ı Bû Bekr için ki nâr-ı fesâd
Âb-ı seyfiyle söndü oldu rimâd

Hâturıy-çün cenâb-ı Fârûkuñ
Ki emîriydi cümle mañlûkuñ

[s. 22]

Kendiniñken tamâm-ı dünyâluğ
Fukarâya iderdi saqqâlûğ

Hâkk-ı şerm ü hayâ-yı ‘Osmânî
Ki şusuz itdiler şehîd anı

- 50 Sâkî-yi bî-nazîr-i kevşer için
Maḥrem-i ḥazret-i peyam-ber için

Şîr-i Yezdân ki âb-ı şemşîri
Muntafâ kıldı nâr-ı tezvîri

Şühedâ-yı sa‘îr ḥurmetine
Hüseyn-i şehîd ḥurmetine

Hâl-i der-gâha ey vekîlu’llah
Bir nigâh eyle fi-sebîlu’llah

Âbı yok eşk-i nâbdan gayrı
Ne ararsañ var âbdan gayrı

- 55 Şahn-ı meydân-ı Kerbelâ gibidir
Şuyı maḥv olmuş âsyâ gibidir

Âbsuzluğla ol fezâ-yı na‘îm
Oldı hem-ḥâl-i tengnâ-yı cehîm

Tāk-ı bâbında yazsalar yeri var

و قنا ربنا عذاب النار⁴⁰

Tekyeyi döndüren kerâmet-i âb

Âbsuz devr ider mi bu dolâb

Olamaz zinde âbsuz bir şey

Ki⁴¹ من الماء كل شيء حي

- 60 *Nerden alsun vuzûyî mü'minler*
Çeşme-sârûñ yerinde yellere eser

[s. 23]

Farz olunmuş teyemmüm itsünler
İçecek bulmayınca nitsünler

Burada oldı şu'le-ñiz fesâd
Rezm-i 'âlem harâb-ı çâr fesâd

İttifâk itdi nâr u hâk ü hevâ
Çıldılar âbî rû-be-râh-ı fenâ

Bunda her âb kim revân oldı
Âb-ı hayvân gibi nihân oldı

- 65 *Yetiş ey Cibrîl-i Hızr-şifat*
Tâ-be-key bu harâret-i hasret

Resm-i dest-i resûlî icrâ kııl
Hayl-i dil-teşnegânı irvâ kııl

⁴⁰ Rabbenâ a'tinâ fi'd-dünyâ haseneten vefî'l-âhîreti haseneten ve kınâ 'azâbe'n-nâr.
"Rabbimiz, bizi ateşin azabından koru." , Kur'ân-ı Kerîm, Âl-i İmrân, 3/16

⁴¹ Ve ce'alnâ mine'l-mâ'i külle şey'in hayy. "Her canlı şeyi sudan yarattık." , Kur'ân-ı Kerîm, Enbiyâ, 21/30

*Ebr-i ihsānuñi güher-bār it
Sāḥa-i Kerbelāyı gül-zār it*

*Kevşer-i feyzüñ eyleyip teşir
Cennet olşun fezā-yı nār-ı sa‘ir*

*Himmetüñle turan şular yltrüsün
Düşmenüñ nehr-i devleti kuruluşun*

70 *Çeşme-i mihr-i cüduñi görşün
Hayretünden akan şular turşun*

*Sulayub ağzı çeşme-i kalemüñi
Ola sîrâb zezem-i keremüñi*

*Cereyân eyledükce Nîl ü Firât
Olasın şād-gām-ı mā-ı hayât*

*Ola tîguñ ⁴² بقوة ذى المن
Cüy-ı gerdüna cîsr-i ḥaşm-efgen*

[s. 24] *Ḥaşmuñuñ bağı çāk çāk olşun
Bir içim şu içün helāk olşun*

75 *Selsebîl-i ināyet-i Bārī
Ola bāğ-ı merāmuña cārī*

*Ḥızr-ı tevfiḳ-i Ḥaḳḳ delîlün ola
Muştafā reh-ber-i sebîlün ola*

*Kişver-i düşmenān ḥarāb olşun
Farḳ-ı tūfān-ı inḳilāb olşun*

Ḥitām

⁴² biḳuvveti zi'l-menn Nimet sahibinin kudretiyle...